

PRAVO I PRAVEDNOST

Često puta u svakodnevnom govoru čujemo nešto slično rečenici: Pravo i pravednost nemaju veze! I pri tome se misli, kako zakoni koji uređenju različite društvene odnose, češće ne ostvaruju ideal pravednosti nego što ga ostvaruju. Ne namjeravam ovim kratkim razmišljanjem ulaziti u kompleksnu (ne)istinitost takve tvrdnje, već mi je cilj, barem načelno, osvrnuti se na značenje jednog i drugog pojma, onako kako ih susrećemo u svakodnevnom životu. Ostvaruje li pravo ideal pravednosti u jednoj pravnoj državi, u našim svakodnevnim odnosima i u odnosima pojedinaca s državom?

Svaki pokušaj preciznog definiranja pojma "pravo" izaziva teškoće jer precizna definicija koja bi ukazivala na točno određen sadržaj toga pojma nije niti moguća. Vrijedi ona Kantova misao da "pravnici još traže definiciju za svoj pojam prava". Poteškoće su u tome što pravni teoretičari od najstarijih vremena nisu jedinstveni u odgovoru na pitanje gdje je zapravo izvor pravnih normi, tko ih stvara i čemu služe te norme. Ono što je nedvojbeno jest to da je pravo sustav pravnih pravila kojima se uređuje život u državnoj zajednici kao i njezino uređenje. Jedna od definicija tvrdi kako je pravo poredak društvenih i državnih normi kojima se u važnim međuljudskim odnosima ostvaruju ideje pravednosti i druge vrijednosti zajedničkog života.

Radi se dakle o:

1. zakonima,	koji normiraju
2. važne društvene odnose	i njima se ostvaruje
3. vrijednost pravednosti	i druge vrijednosti.

Koji su to društveni odnosi toliko značajni i konfliktni da zahtijevaju društveno uređenje?

Kada neki društveni odnos postane recimo konfliktno toliko da zahtijeva reguliranje pravnim normama, postavlja se pitanje na koji način ga urediti? Čime se zakonodavac rukovodi prilikom normiranja tih važnih društvenih odnosa?

Na gornje pitanje idejnog izvora pravnih normi teško je dati odgovor. Tim više što na suvremenim pravnim učilištima ne postoji nešto poput kolegija aksiologije prava tako da nakon završenog studija imamo pravnike koji će biti savršeni dogmatisti i normativisti uvježbani u tumačenju i primjeni postojećih zakona, ali koji su s premalo spremnosti i pravnih mehanizama u nemogućnosti pozvati se na "nešto više" od puste norme koju imaju pred sobom u situacijama kada njena primjena može dovesti i do nepravednih rješenja.

Ovdje valja spomenuti da u engleskom pravnom sustavu, koji se preko oceana preselio i na američki kontinent, vrijedi sustav presedana, tj. sudskih odluka koje postaju "zakon" za sve kasnije slične slučajeve. To bi ugrubo izgledalo ovako: Sudac se u pojedinim slučajevima ne poziva na zakone već na pravičnost (suđenje *ax aequo et bono*) i njegova je odluka obvezujuća za sve kasnije slične slučajeve. Sudac je u ovakvom pravnom uređenju ključna osoba i nije vezan zakonima pri odlučivanju. Ali koliko god ovo izgledalo privlačno, jer sudac nije "ograničen" zakonima koji u pojedinim slučajevima mogu biti i nepravedni, puno je veća opasnost od njegove samovolje i prepuštenosti njegovom uvjerenju o pravičnosti.

Za pravičnost koja je u stvari "korektivna pravednost", osjećaj što je pravedno u svakom konkretnom slučaju, u europskom pravnom sustavu ima mjesta jedino u odnosima koji još nisu sazreli za normu, tj. tamo gdje postoje pravne praznine i gdje pozitivni pravni poredak dopušta izvjesnu samovolju u tumačenju propisa. To će najčešće biti u međunarodnim odnosima u kojima su pravila koja ih reguliraju još u procesu nastajanja.

Dakle, kad je zakon tu mora ga se poštovati. Ono što suvremena demokratska uređenja smatraju napretkom je činjenica da u njima donošenje zakona nije prepušteno monarhu koji može biti ovakav ili onakav i nametnuti svoju volju putem zakona, već to čine izabrani predstavnici naroda – skupštine. A u skupštinama sjede predstavnici stranaka koji zastupaju različite ideologije tako da se i u donošenju zakona malo pitaju oni koji će ih tumačiti i primjenjivati.

Pitanje jesu li vrijednosti objektivne i apsolutne ili subjektivne i relativne graniči s etikom i ono je rađalo i rađa različite pravne škole, od prirodnopravnih teoretičara do pravnih pozitivista i već tu se ogleda sva kompleksnost ideologija koje su u pozadini jednog zakona.

Poslije svega, na primjedbu kako pravo nema veze s pravednošću, može se samo reći da često i jest tako, ali drukčije ne može ni biti, jer se u samim temeljima donošenja i primjene zakona radi o pojedincima s različitim interesima i uvjerenjima.

Po onome što je Isus rekao apostolima: "Ne bude li vaša pravednost veća....", možemo razumjeti kako su se pravednima smatrali oni koji su se u svemu držali Zakona čija ispravnost nije bila dvojbena. I taj zakon je obvezivao one koji su gajili jednako uvjerenje o povijesnoj prisutnosti jedinstvenog Zakonodavca kojemu su vjerovali. U onome što nazivamo pozitivnim pravnim poretkom, nemoguće je postići konsenzus svih pripadnika državne zajednice.

Isus poziva one koji ga slijede na jednu "višu" pravednost, a to "više" ideal je ljubavi i milosrđa. Zakon da, ali ne samo on, nego i prije njega zapovijed ljubavi. A ta zapovijed ljubavi pripada jednom drugom redu koji uređuje cjelovit život svakog čovjeka, htio on to priznati ili ne.....

s. M. Dijana Mihalj